

Hans Wolfgang Schumann, *Buddhistische Bilderwelt, Ein ikonographisches Handbuch des Mahāyāna und Tantrayāna Buddhismus*, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1986, 381 str.

Na ono o čemu je riječ u ovoj knjizi precizno nas upućuje podnaslov - ikonografija *mahāyānskog* i *tantrayānskog* buddhizma. Mahāyāna i tantrayāna mlađe su buddhističke škole (za razliku od ortodoksne i prvobitne hīnayāne, škole malih kola, ili theravāde, govora staraca). U sadržaju se sastavljenom od *Sustavnog pregleda* i *Uvoda* upoznajemo s buddhističkim panteonom - *Buddham* (Budnima), *Bodhisattvama* (bićima prosvjetljenja), *Bogovima*, *Sādhitama* i *Povijesnim osobama u ikonografskim prikazima*. Taj se panteon uobličio i čuva u dvije spomenute buddhističke škole koje su kao živa tradicija i danas prisutne u Nepal, Bhutanu, Tibetu i Mongoliji. U Indiji, možemo uvjetno reći, buddhizma gotovo i nema a u theravādi nema ikonografije.

Buddha, prije prosvjetljenja Siddhartha Gautama, povijesna je osoba iz prijelaza 6. u 5. st. pr. n. e. Njegov je nauk, *dharma*, zapravo iznošenje prirodnih zakonitosti kozmosa, bez obzira da li su oni spoznati ili ne. Njemu pripadaju učenja o ponovnom rođenju i karmu - plodovima čovjekovih djela iz prethodnih egzistencija. Strukturirano je oko uvida u četiri plemenite istine - 1/ o *bolu*, 2/ o *njegovu izviranju*, 3/ o *njegovu prevladavanju* i 4/ o *osmerostrukom putu koji tome vodi*.

Da bol (*duḥkha*) jest, dokaz je svaka individualna egzistencija (opstanak, tu-bitak, Dasein).

Da bol nastaje uzrok su *žed* za opstojnošću (*trṣṇā*) i neznanje (*avidyā*) da ga je moguće prevazići.

Da bi se bol dokinulo, postoji osmerostruki put sastavljen od ispravnog uvida, ispravne odluke, ispravnog govora, ispravnog ponašanja, ispravnog načina života, ispravnog stremjenja, ispravne pažnje i ispravne meditacije.

I u tim okvirima se *hīnayāna* iscrpljuje. Supstrat svoj toj mijeni (*samsāra*), jedan Ding an sich, jedan postojan apsolut oštro se negira. Osoba je bez bitka, naprosto prazna (*śūnya*).

U *mahayani*, prazno (*śūnya*) postaje praznovitost (*śūnyatā*), substantiviranje adjektiva nije gramatičke nego upravo egzistencijalne prirode, a onda na razini epistemologije i esencijalne. Praznovitost (*śūnyatā*) postaje takovost (*tathatā*), postaje tostvo (*tattva*), postaje ono što svekolikoj mijeni podliježe, apsolut.

Takvu spoznaju čovjek može sam dosegnuti, a može je zadobiti milošću bića koja su je već dosegla (*bodhisattva*). Čovjek više nije, dakle, biće koje u egzistencijalnom krugu rađanja i umiranja biva prepušteno samo sebi i svojem stremljenju budnoći, nego, što više, ima bića koja mu na tom putu pomažu. Cilj više nije vlastiti izlazak iz kruga rađanja i umiranja, nirvāṇa se odlaže za dobrobit svih bića. Utoliko sav vidljivi i nevidljivi kozmos nastanjuju ne više samo ljudi nego i duhovna bića, te bogovi sami.

Njihovi su prikazi ikonografski vrlo zastupljeni, tako da se u poglavlju *Budde* upoznajemo s Buddhinim rođenjem, njegovim danima prinčevskog života, odlaskom u lugalice, askete te pokušajima stjecanja budnoće. Ikonografski slijed podudaran je kronološkom tako da je nakon prosvjetljenja, zadobivenog pod svetim smokvinim drvetom, Buddha u Benaresu "zavrtio točak nauke" (*dharmacakkapavātana*). Iz niza slikovnih prikaza, koje ovom prilikom ne možemo reproducirati, opisala bih jedan koji se u tekstu javlja pod brojem 1.18, pod nazivom *Buddha prenosi jednu tradiciju bez riječi*. Naime, nauk historijskog Buddha je bio bez tajni i Uzvišeni (a tako su ga zvali njegovi učenici) je rekao sve što bi vodilo uviranju bola. Ipak, kasniji buddhizam spominje događaj iz Rājagṛhe kada je Buddha sakupivši učenike, šuteći, držao cvijet u ruci. To je jedino razumio učenik Mahākāśyapa i tako postao začetnikom ezoteričke buddhističke tradicije poznate kao one "onkraj riječi".

Slijedi zatim niz prikaza životnog točka (*bhāvacakra*) sa njemu pripadajućim svjetovima i bićima, transcendentnim Buddhama, pobjednicima (*jīna*) sa njihovim mandaličnim prikazima (*maṇḍala* - krug; Amitābha i Pāṇḍarā, Amoghasiddhi i Tārā, Ratnasambhava i Māmākī, Akṣobhya i Locana sa Vairocanom i Vajradhatvīśvari u središtu).

Bodhisattve su bića prosvjetljenja, koja

se odriču vlastitog uviranja u *nirvānu* sve dok se i posljednje biće ovoga svijeta ne oslobodi *saṃsāre*. Dijele se u grupe po osam, pet i tri među kojima imenom spominjem dvojicu najpoznatijih - *Avalokiteśvaru* i *Mañjuśrija*. Svi oni se pojavljuju u različitim vidovima - zavisi o kojem aspektu njihova bića je riječ, u tom je aspektu i njegov ikonografski prikaz. Tako se *Avalokiteśvara* ("gospodar koji gleda odozgo") pojavljuje kao *Siṃhanāda-Lokeśvara*, kao *Brahmaṇḍa-Lokeśvara*, kao *Šaḍakṣari-Lokeśvara*, kao *Padmapāṇi* itd. I dok je *Avalokiteśvara* simbol samilosti par excellence, dotle je *Mañjuśri* simbol mudrosti, proznanje (*prajñā*). Njegov mač, simbol je nemilosrdnog uništavanja neznanja - on bićima podaruje ispravan uvid (*samyagdṛṣṭi*) u prirodu stvari.

Bogovi u buddhističkom panteonu su samo bića koja svojim karmičkim zaslugama nadilaze ljude i žive u jednom od nebesa ali kada su te zasluge iscrpljene, oni se ponovno rađaju. U vrijeme njihove božanske opstojnosti, ljudi im se obraćaju za pomoć. Nabrojimo samo neke: *Sarasvatī*, zaštitnica umjetnosti, *Aṣṭamangaladevi*, boginja sreće, zaštitnici četiriju strana svijeta i tako redom. Bogovi mogu biti i strašnog obliča (*krodha*). To su demoni koje su Buddhe potčinili, a za uzvrat što su im poštedili život, brinu o nauci i njenu

obdržavanju (*dharmapāla*).

Sādhite su bića koja *vajrayanski yogini* ili *sādhake*, duhovnim aktom (*sādhana*) ideiraju i stvaraju kao željena božanstva (*iṣṭadevatā*, tib. *yi-dam*), kao ideacijska bića (*sādhita*) koja su uvijek prisutna kao zaštitnici i pomoćnici. Obično nose ime nekog određenog ezoteričnog teksta (*tantra*) jer upućuju na nove puteve ovozemaljskog razrješenja. Tako se ikonografski susreće *sādhita Guhyasamāja*, *sādhita Cakrasaṃvara*, *sādhita Hevajra (Heruka)* i *sādhita Kālacakra*.

Ikonografski prikazi povijesnih osoba vezuju se uz 1/ *Moćnike (arhat)*, 2/ *indijske učitelje (ācārya)*, 3/ *tantričke majstore s nadnaravnim moćima (siddha)*, 4/ *Padmasambhavine učenike* i 5/ *tibetske učitelje i majstore*.

Ovo je samo skroman prikaz ikonografskih sadržaja što ga Schumannova knjiga donosi i samo je naputak za upoznavanje jednog svijeta i uza nj vezanog svjetonazora, nama stranog i dalekog. Jer iz našeg su svijeta duhovna bića iščezla i možda nam ova knjiga potakne barem slutnju o njihovoj mogućoj prisutnosti.

Pisana izrazito pregledno i jasno ona otvara jedno područje i onome koji primarno nije orijentalistički ili uže indološki obrazovan.

SNJEŽANA ZORIĆ